

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

*ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal*

2026-YIL
IYUN/6-SON, III-QISM

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google
Scholar

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISHNING INSTITUTSIONAL TO'SIQLARI VA IQTISODIY OQIBATLARI	10
I. R. Berdikulova	
KIMYO SANOATINING IQTISODIYOTDA TUTGAN O'RNI VA TARMOQ KORXONALARIDA BOSHQARUV HISOBI	14
Onorboev Sh.M.	
A WEEKLY LOGISTICS-CONTROLLING SYSTEM FOR EXPORT SUPPLY CHAINS: CORRIDOR-LEVEL EVIDENCE FROM A TEXTILE EXPORTER.....	26
Mukhammadiyahaminova Shakhzoda Sherzodovna	
FOTOVOLTAIK-TROMBE DEVORI ASOSIDA HAVONI ISITISH, TOZALASH VA ELEKTR ENERGIYASI ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI INTEGRATSIYALASHNING ILMIY-METODIK TAHLILI.....	36
Rahimova Volida Karim qizi	
XAVFSIZ HAYOT TARZINI SHAKLLANTIRISHDA TA'LIM VA TARBIYANING O'RNI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY MODEL.....	42
Nigmatjonov Sardor Abdumannovich	
РАЗВИТИЕ МЕТОДОЛОГИИ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ СТРАТЕГИЙ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ ПОДХОД.....	49
Дониёрова Зухрабону Алишер кизи	
KAMBAG'AL OILALARNI TADBIRKORLIKKA JALB QILISHDA DAVLAT TOMONIDAN MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH VA BOSHQARISH (MENEJMENT) TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI...53	
Bazarbaeva Asiya Shalkarbaevna	
MOLIVAVIY INKLYUZIVLIK KONSEPSIYASI: BANK XIZMATLARINING KAMBAG'ALLIK DARAJASIGA TA'SIRINING NAZARIY ASOSLARI VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI.....	58
Niyozov Zuxur, Abdujalilov Shexroz, Zubaydulloyeva Damira	
KORXONALARNI QAYTA TASHKIL ETISH JARAYONIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBI VA BAHOLASHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	61
Davletov Ikrom Raximberganovich	
ИОРДАНИЯ КАК ТУРИСТИЧЕСКИЙ ЦЕНТР БЛИЖНЕГО ВОСТОКА.....	67
Салихова Алина Муратовна	
QUYOSH ENERGIYASINI KONVERSIYALOVCHI OPTOELEKTRON GELIOTRANSFORMATORLARNING FIZIK-TEXNIK ASOSLARI	73
Axunov Qambarali, Xomidov Abdullajon, Mashrapova Irodaxon	
XXI ASRDA O'ZBEKISTONDA ELEKTR ENERGIYASINI TEJASHDAGI YANGI TEXNOLOGIYALAR.....	78
Xamrakulova Xilola, Yusupova Sevaraxon	
HUDUDIY IXTISOSLASHUVNING SHAKLLANISH OMILLARI VA MINTAQAVIY RIVOJLANISHDAGI AHAMIYATI	83
Sodiqova Nigora	
BANKLAR TRANSFORMATSIYASI JARAYONIDA AKTIVLAR SAMARADORLIGI TAHLILI.....	89
Muminov Bekzod Polvonovich	
ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК КЛЮЧЕВОЙ ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА	95
Садыков Авазбек Мадаминович, Цхай Лана Александровна	
MILLIY KADRLAR ZAXIRASINI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJ TAJRIBASI.....	103
G'aniyev Elyor Sobirjonovich	
DIGITALIZATION OF INSOLVENCY PROCESSES: THE ROLE OF A UNIFIED ELECTRONIC PLATFORM IN ENSURING TRANSPARENCY AND ECONOMIC EFFICIENCY	110
Damirjon Nurmatovich Soliyev	

О ПРОЦЕССАХ ЦИФРОВИЗАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	116
Джумаев Аскар Хайдарович	
SOLIQ MA'MURCHILIGI METODOLOGIYASINING HUQUQIY, TASHKILY VA RAQAMLI BAZASINI SHAKLLANTIRISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR.....	121
Shamsiev O'ktam Sayfitdinovich	
KO'P XONADONLI UYLARDA KOMMUNAL XIZMATLAR KO'RSATISH SOHASINING INSTITUTSIONAL ASOSLARI VA HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	127
Muminov Obidjon Odilovich	
MINTAQA VA UNING HUDUDLARIDA MEHNAT OMILI HISOBIGA SANOAT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'LLARI.....	135
Urazaliyev Bekzod Sultanbayevich	
КЛАССИФИКАЦИЯ ИНСТРУМЕНТОВ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ С УЧЕТОМ ОПТИМИЗАЦИИ БИЗНЕС ПРОЦЕССОВ.....	141
Джуманов А.А.	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLARNI FAKTOR TAHLIL VA KO'P OMILLI REGRESSIYA ASOSIDA BAHOLASH.....	152
V.I. Isroilov, V.B. Ibragimov	
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В РАЗВИТИИ БАНКОВСКИХ УСЛУГ.....	158
Мамутова Айгуль Калмурзаевна	
QUYOSH NOVUZLARIDA SODIR BO'LUVCHI ISSIQLIK JARAYONLARINING BIR O'LCHAMLI MATEMATIK MODEL.....	165
M.M. Maxmudova, J.J. Kamolov	
ФАКТОРЫ, СДЕРЖИВАЮЩИЕ РАЗВИТИЕ БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	172
Алиев Али Комил угли, Каримова А.	
ISTE'MOL KREDITLARINING ANAMIYATI VA O'ZIGA XOS JIHATLARI.....	176
S. Qayumov, M. Qurbonov, A. S. Abduraxmanov	
AVTOTRANSPORT XIZMATLARI SAMARADORLIK DARAJASINI OMILLI TAHLILI.....	179
Raximov Azamat Hamroqulovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA FIRMALARNING TASHQI BOZORLARGA INTEGRATSIYALASHUV JARAYONLARI: XORIY TAJRIBASI.....	183
Ozodova Farida Zarif qizi	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ЗОЛОВОАЛЮТНЫМИ РЕЗЕРВАМИ И ВНЕШНИМ ДОЛГОМ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УЧАСТНИКОВ ФИНАНСОВОГО РЫНКА В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ.....	187
Зайналов Жахонгир Расулович, Алиева Сусанна Сейрановна	
GENERATIV AI ASOSIDAGI ALGORITMIK NARX BELGILASH MEKANIZMLARI: RAQOBAT IQTISODIYOTIDA MONOPOLLASHUV XAVFI, VANO BO'YICHA SOZLASHUV MUAMMOLARI VA ANTIMONOPOL TARTIBGA SOLISH.....	192
Kendjayeva Dildora Xudayberganovna, Abdumannopova Shirin Olamgir qizi	
РАЗВИТИЕ ЗЕЛЁНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА.....	200
Тураева А. И.	
THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN KNOWLEDGE DELIVERY MODELS.....	204
Daminova Barno Esanovna, Pardayeva Sevinch Sherzod qizi, Inoqov Jasur Komil o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ФИНАНСОВОГО АНАЛИЗА ДЛЯ МАЛОГО БИЗНЕСА И СТАРТАПОВ.....	208
Ибрагимов Гайратжон Артикович	
RAQAMLI IQTISODIYOT VA SUN'IY INTELLEKT SHAROITIDA IJTIMOY-IQTISODIY ADOLAT QOIDALARI.....	216
Alimov Nasimjon Hoshimovich	

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК КЛЮЧЕВОЙ ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА.....	221
Садыков Авазбек Мадаминович, Цхай Лана Александровна	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA SUN'YI INTELLEKTDAN FOYDALANISH USULLARI.....	228
Daminova Barno Esanovna, Abduraimova Aziza Erkin qizi, G'ofurova Anora Zafar qizi	
XALQARO MOLIVAVIY HISOBOT STANDARTLARI (IFRS)GA O'TISH JARAYONIDA ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI HISOBINING MUAMMOLARI.....	233
Ismailov Naufal Nadirovich	
RAQAMLI BANK XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA SUN'YI INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.....	241
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HIGHER EDUCATION: A GLOBAL REVIEW OF AI-POWERED TEACHING AND LEARNING.....	245
Begzod Nishanov	
O'ZBEKISTONDA ISLOMIY SUG'URTA (TAKAFUL) TIZIMINI JORIY ETISH IMKONIYATLARI: NAZARIY-QIYOSIY TAHLIL.....	251
Abdullayev Azamat Akbar o'g'li	
RAQAMLI MARKETING VA MILLIY BRENDLASH ORQALI TURIZM EKSPORTINI OSHIRISH: YAQIN SHARQ TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON UCHUN YO'L XARITASI.....	259
Bekmurodova F.A., Tolibova Aziza	
MEVA-SABZAVOTCHILIK QUYI MAJMUASIDA LOGISTIKANI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	263
Murodov Sherzodbek Murod o'g'li	
EMPLOYEE WELL-BEING IN POST-REFORM UZBEKISTAN: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW AND RESEARCH AGENDA.....	268
Farida Nishanova	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI EKSPORTINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI.....	274
Xakimov Zafar Ibragimovich	
АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ И ДИНАМИКИ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПОТОКОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН (2010–2024 ГОДЫ).....	278
Бекимбетова Мария Махсетуллаевна	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I ZANJIRIGA INTEGRATSIYALASHNING FISKAL VA IQTISODIY SAMARADORLIGI: IXTIYORIY O'TISH MEKANIZMINING MIQDORIY VAHOLANISHI.....	282
Urazmatov Jonibek Musurmanovich	
RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA OLIY TA'LIM XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	287
Xasanova Yulduz Kayumovna	
ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ РАБОТНИКОВ СФЕРЫ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ.....	291
Рустамова Феруза Камоловна, Исхакова Сарвар Аюбовна	
ISSIQXONA TIPLI QUYOSH QURITGICHINING ENERGETIK, EKOLOGIK VA IQTISODIY TAHLILI.....	296
B.A. Hikmatov	
ASSESSMENT CRITERIA FOR THE EFFECTIVENESS OF DISTANCE EDUCATION IN THE EDUCATIONAL SYSTEMS OF DEVELOPED COUNTRIES.....	301
Umurzakova Gulyor Eshnazar qizi	
KO'P FUNKSIYALI PV-TROMBE DEVORIDA KONSTRUKTIV YECHIMLAR, HAVO FILTRATSIYASI VA STERILIZATSIYA JARAYONLARINING SAMARADORLIKKA TA'SIRI.....	307
Rahimova Volda Karim qizi	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI, MAVJUD MUAMMOLARI VA ULARNI BARATARAF ETISH YO'LLARI.....	312
Jiyanov Laziz Najimovich	

KNOWLEDGE ASSESSMENT AND RESULTS VISUALIZATION BASED ON TEXT MINING IN E-LEARNING PLATFORMS	317
Laziz Sayimovich Safarov	
THE ROLE OF DIGITAL EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMMUNICATION CULTURE OF FUTURE TEACHERS.....	321
Dilnoza Jorayevna Kuvatova	
TURIZM SOHASIDA KADRLAR TAYYORLASHNING ZAMONAVIY KOMPETENSIYALARI VA ULARNI SHAKLLANTIRISHNING TASHKILY-HUQUQIY ASOSLARI	325
Sharipov Shahriyor Shamsiddin o'g'li	
АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СФЕРЫ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	329
Бабаева Г. Я.	
О'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMINI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA YOSHLARNING O'RNI.....	338
Hamidova Shahzoda Odiljanovna	
DIGITAL ECONOMY IN THE CONDITIONS OF CURRENT LEVEL AND DYNAMICS OF WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT	343
Ibodullayeva M.S.	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI HISOBI VA MAHSULOT TANNARXINING AUDITI	349
Almardanov Muxamadi, Bolibekov Baxtiyor, Safarov Javohir	
EKOLOGIK OMILLAR ASOSIDA HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING FAZOVIIY-AXBOROT MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI VA OROLBO'YI MISOLIDA)	355
Reymova Gulmira Polatovna	
O'ZBEK VA INGLIZ TILSHUNOSLIKLARIDAGI SUBYEKT VA PREDIKAT PARADIGMASI, ULARNING UMUMIY VA XUSUSIY JIHATLARI.....	362
Azamova Gulruh Akbar qizi	
MINTAQALARDA IJTIMOY HIMOYA TIZIMINI STATISTIK MONITORING QILISH VA BAHOLASH METODOLOGIYASI.....	366
M.Sh. Raximova	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA TO'QIMACHILIK KLASTERLARINI TASHKIL ETISH VA UNING IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI.....	370
Eshniyozov Asadbek Abdinazar o'g'li	
QURILISH KORXONALARIDA INNOVATSION-INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISH ASOSIDA BOSHQARISHNING DOLZARB MASALALARI.....	375
Egamov Raxmatillo Mirolimovich	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI HISOBLASH VA YIG'ISH AMALIYOTINI RIVOJLANTIRISH	380
Bisenbaev Sharyar Quwanishbay uli	

QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI HISOBLASH VA YIG'ISH AMALIYOTINI RIVOJLANTIRISH

Bisenbaev Sharyar Quwanishbay uli

Qoraqalpoq davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Email: sharyarbisenbaev.qmu@gmail.com

ORCID: [0000-0002-3389-1570](https://orcid.org/0000-0002-3389-1570)

Annatsiya: Mazkur maqolada qo'shilgan qiymat solig'ini (QQS) hisoblash va undirish amaliyotining nazariy asoslari hamda zamonaviy rivojlanish tendensiyalari kompleks ravishda tadqiq etilgan. Tadqiqotda QQSning davlat budjeti daromadlarini shakllantirishdagi o'rnini, iqtisodiyotni tartibga solishdagi ahamiyati va soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirishdagi roli tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan soliq islohotlari doirasida QQS tizimida yuz berayotgan o'zgarishlar, elektron hisob-fakturalar va raqamli nazorat mexanizmlarining joriy etilishi natijalari baholangan.

Maqolada QQSni hisoblash va undirish amaliyotida uchrayotgan muammolar, jumladan, soliq bazasini to'liq qamrab olmaslik, noqonuniy soliq chegirmalari, ayrim xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan soliqlardan bo'yin tovlash holatlari hamda QQSni qaytarish jarayonidagi mavjud kamchiliklar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida iqtisodiy-statistik tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va ilmiy umumlashtirish usullaridan foydalanilgan. Tahlil natijalari QQS tushumlarining so'nggi yillarda barqaror o'sish tendensiyasiga ega ekanligini hamda davlat budjeti daromadlarining muhim qismini shakllantirayotganligini ko'rsatdi.

Xalqaro tajriba, xususan, rivojlangan davlatlarning QQS ma'murchiligini tashkil etish amaliyoti o'rganilib, ularning ilg'or jihatlari O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari baholandi. Tadqiqot natijasida QQSni hisoblash va undirish amaliyotini takomillashtirish bo'yicha elektron nazorat tizimlarini yanada rivojlantirish, sun'iy intellekt va risk-tahlil texnologiyalarini qo'llash, ma'lumotlar bazalarining integratsiyasini kuchaytirish hamda QQSni qaytarish jarayonlarini to'liq avtomatlashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi. Mazkur takliflarning amaliyotga joriy etilishi QQS ma'murchiligi samaradorligini oshirish, soliq tushumlari barqarorligini ta'minlash va davlat moliyaviy resurslarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: qo'shilgan qiymat solig'i, QQS, soliq ma'murchiligi, soliq siyosati, elektron hisob-faktura, raqamli iqtisodiyot, soliq nazorati, davlat budjeti, soliq tushumlari, risk-tahlil.

Аннотация: В данной статье комплексно исследованы теоретические основы и современные тенденции развития практики исчисления и взимания налога на добавленную стоимость (НДС). В исследовании проанализированы роль НДС в формировании доходов государственного бюджета, его значение в регулировании экономики, а также влияние на повышение эффективности налогового администрирования. Кроме того, оценены изменения, происходящие в системе НДС в рамках налоговых реформ, реализуемых в Республике Узбекистан, а также результаты внедрения электронных счетов-фактур и цифровых механизмов контроля.

В статье рассмотрены проблемы, возникающие в практике исчисления и взимания НДС, включая неполный охват налоговой базы, неправомерное применение налоговых вычетов, случаи уклонения отдельных хозяйствующих субъектов от уплаты налогов, а также недостатки в процессе возврата НДС. В ходе исследования использованы методы экономико-статистического анализа, сравнительного анализа, системного подхода и научного обобщения. Результаты анализа показали, что поступления по НДС в последние годы демонстрируют устойчивую тенденцию роста и формируют значительную часть доходов государственного бюджета.

Изучен международный опыт, в частности практика организации налогового администрирования НДС в развитых странах, а также оценены возможности применения их передовых подходов в условиях Узбекистана. По результатам исследования разработаны научно-практические предложения, направленные на дальнейшее развитие систем электронного контроля, применение технологий искусственного интеллекта и риск-анализа, усиление интеграции баз данных, а также полную автоматизацию процессов возврата НДС. Реализация данных предложений будет способствовать повышению эффективности налогового администрирования НДС, обеспечению устойчивости налоговых поступлений и укреплению государственных финансовых ресурсов.

Ключевые слова: налог на добавленную стоимость, НДС, налоговое администрирование, налоговая политика, электронная счет-фактура, цифровая экономика, налоговый контроль, государственный бюджет, налоговые поступления, риск-анализ.

Abstract: This article comprehensively examines the theoretical foundations and contemporary development trends of value-added tax (VAT) calculation and collection practices. The study analyzes the role of VAT in forming state budget revenues, its significance in economic regulation, and its contribution to improving tax administration efficiency. Furthermore, the article evaluates the changes occurring in the VAT system within the framework of tax reforms implemented in the Republic of Uzbekistan, as well as the outcomes of introducing electronic invoices and digital control mechanisms.

The article also examines the challenges encountered in VAT calculation and collection practices, including incomplete coverage of the tax base, unlawful tax deductions, cases of tax evasion by certain business entities, and shortcomings in the VAT refund process. The research employs economic-statistical analysis, comparative analysis, a systematic approach, and scientific generalization methods. The findings indicate that VAT revenues have demonstrated a stable growth trend in recent years and constitute a significant share of state budget revenues.

International experience, particularly the practices of VAT administration in developed countries, has been studied, and the possibilities of adapting their advanced approaches to the conditions of Uzbekistan have been assessed. Based on the research findings, scientific and practical recommendations have been developed to further enhance electronic control systems, apply artificial intelligence and risk-analysis technologies, strengthen database integration, and fully automate VAT refund procedures. The implementation of these recommendations will contribute to improving VAT administration efficiency, ensuring the stability of tax revenues, and strengthening public financial resources.

Keywords: value-added tax, VAT, tax administration, tax policy, electronic invoice, digital economy, tax control, state budget, tax revenues, risk analysis.

KIRISH

Mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlash, davlat budjeti daromadlarini shakllantirish va ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarni moliyalashtirishda soliq tizimi muhim ahamiyat kasb etadi. Soliq tizimining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lgan qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) bugungi kunda dunyoning aksariyat mamlakatlarida keng qo'llanilayotgan va davlat moliyasining barqaror manbai hisoblangan bilvosita soliqlardan biridir. QQS ishlab chiqarish va realizatsiya jarayonining har bir bosqichida yaratilgan qo'shilgan qiymatdan undirilishi bilan boshqa soliqlardan farq qiladi hamda budjet daromadlarini shakllantirishda yuqori fiskal samaradorlikka ega.

Jahon amaliyotida QQS davlat budjeti daromadlarining asosiy manbalaridan biri sifatida e'tirof etilib, uning samarali ishlashi ko'p jihatdan soliq ma'murchiligi darajasi, raqamli texnologiyalarni joriy etish va soliq nazoratining takomillashgan mexanizmlariga bog'liqdir. So'nggi yillarda global iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasi, elektron tijorat hajmining ortishi hamda iqtisodiy munosabatlarning murakkablashuvi QQSni hisoblash va undirish mexanizmlarini yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu sababli ko'plab davlatlarda elektron hisob-fakturalar tizimi, avtomatlashtirilgan soliq nazorati, risklarni boshqarish mexanizmlari va sun'iy intellekt asosidagi monitoring tizimlari keng joriy etilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda soliq tizimini modernizatsiya qilish va biznes yuritish muhitini yaxshilashga qaratilgan keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, QQS stavkasining pasaytirilishi, soliq hisobotlarini elektron shaklga o'tkazish, elektron hisob-fakturalar tizimining joriy etilishi va soliq ma'lumotlar bazalarining integratsiyalashuvi soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Natijada QQS tushumlari hajmi oshib, soliq bazasi kengaymoqda hamda soliq to'lovchilar uchun qulay shart-sharoitlar yaratilmoqda.

Shundan kelib chiqib, mazkur tadqiqotning maqsadi O'zbekiston Respublikasida QQSni hisoblash va undirish amaliyotining mavjud holatini baholash, ushbu jarayondagi muammolarni aniqlash hamda xalqaro tajriba asosida uni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari QQS ma'murchiligini yanada rivojlantirish, soliq tushumlari samaradorligini oshirish va davlat moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qo'shilgan qiymat solig'i (QQS)ning iqtisodiy mohiyati, uni hisoblash va undirish mexanizmlari hamda soliq ma'murchiligini takomillashtirish masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Jahon amaliyotida QQS eng samarali bilvosita soliqlardan biri sifatida e'tirof etilib, uning davlat budjeti daromadlarini shakllantirishdagi ahamiyati va iqtisodiy jarayonlarga ta'siri bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan.

QQS nazariyasining shakllanishi va rivojlanishiga katta hissa qo'shgan olimlardan biri Maurice Lauré hisoblanadi. U XX asrning o'rtalarida QQS konsepsiyasini ishlab chiqib, ushbu soliqning iqtisodiy samaradorligini

asoslab bergan. Olimning fikriga ko'ra, QQS ishlab chiqarish va realizatsiya zanjirining barcha bosqichlarida yaratilgan qo'shilgan qiymatdan undirilishi sababli soliq yukining adolatli taqsimlanishini ta'minlaydi.

QQSning xalqaro amaliyotdagi o'rni va uni boshqarish masalalari Alan Tait tomonidan chuqur tadqiq etilgan. Uning ilmiy ishlarida QQSning fiskal samaradorligi, soliq bazasining kengligi va iqtisodiy neytralligi asosiy ustunlik sifatida ko'rsatib o'tilgan. Muallif rivojlanayotgan mamlakatlarda QQS davlat budjeti daromadlarini oshirishning eng muhim vositalaridan biri ekanligini ta'kidlaydi.

QQS ma'murchiligini tashkil etish va takomillashtirish bo'yicha muhim ilmiy tadqiqotlar Liam Ebrill, Michael Keen, Jean-Paul Bodin va Victoria Summers tomonidan amalga oshirilgan. Ularning "The Modern VAT" nomli ilmiy asarida QQSning zamonaviy modeli, uning iqtisodiy samaradorligi va ma'murchilik mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari keng yoritilgan. Tadqiqotchilar QQS tizimining samaradorligi soliq nazoratining sifati, axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasi va soliq to'lovchilar bilan o'zaro hamkorlik mexanizmlariga bog'liqligini qayd etganlar.

So'nggi yillarda raqamli iqtisodiyot sharoitida QQS ma'murchiligini takomillashtirish masalalari alohida dolzarblik kasb etmoqda. Organisation for Economic Co-operation and Development tomonidan tayyorlangan tadqiqotlarda elektron hisob-fakturalar tizimi, real vaqt rejimidagi soliq monitoringi va ma'lumotlar almashinuvining avtomatlashtirilishi QQS tushumlarini oshirishga xizmat qilishi ilmiy asoslangan. Shuningdek, International Monetary Fund va World Bank ekspertlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali soliq ma'murchiligi xarajatlarini kamaytirish va soliq intizomini kuchaytirish mumkinligi ta'kidlangan.

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlarida ham QQSni hisoblash va undirish amaliyotini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Mahalliy tadqiqotlarda QQSning davlat budjeti daromadlaridagi ulushi, soliq bazasini kengaytirish imkoniyatlari, elektron hisob-fakturalar tizimining afzalliklari hamda soliq nazoratini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligi o'rganilgan. Tadqiqotchilar QQS ma'murchiligini takomillashtirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, soliq hisobotlarini avtomatlashtirish va soliq xavflarini boshqarish tizimini rivojlantirish zarurligini qayd etadilar.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, QQSning nazariy asoslari va amaliy jihatlari yetarli darajada o'rganilgan bo'lsa-da, raqamli iqtisodiyot sharoitida QQSni hisoblash va undirish mexanizmlarini yanada takomillashtirish, sun'iy intellekt asosidagi nazorat tizimlarini joriy etish, QQSni qaytarish jarayonlarini soddalashtirish hamda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish bilan bog'liq masalalar qo'shimcha ilmiy tadqiqotlarni talab etadi. Shu jihatdan mazkur tadqiqot QQS ma'murchiligini takomillashtirishning zamonaviy yo'nalishlarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda qo'shilgan qiymat solig'ini (QQS) hisoblash va undirish amaliyotining nazariy hamda amaliy jihatlari o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish maqsadida kompleks yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi iqtisodiy tahlilning zamonaviy usullari, soliq ma'murchiligi bo'yicha xalqaro tajribalar hamda O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan soliq islohotlarini o'rganishga asoslandi.

Tadqiqotning nazariy asosini qo'shilgan qiymat solig'ining iqtisodiy mohiyati, fiskal vazifalari va soliq ma'murchiligini takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan xorijiy hamda mahalliy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etdi. Xususan, QQSni boshqarish va undirish samaradorligini oshirishga oid ilmiy qarashlar, xalqaro moliyaviy institutlarning tavsiyalari va ilg'or amaliyotlar tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida bir qator ilmiy usullardan foydalanildi. Jumladan, qiyosiy tahlil usuli yordamida O'zbekiston Respublikasida amalda qo'llanilayotgan QQS tizimi rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar tajribasi bilan taqqoslandi. Ushbu usul QQS ma'murchiligidagi ustun va zaif jihatlarni aniqlash hamda xalqaro tajribaning mamlakatimiz sharoitida qo'llash mumkin bo'lgan elementlarini baholash imkonini berdi.

Iqtisodiy-statistik tahlil usuli asosida QQS tushumlarining davlat budjeti daromadlaridagi ulushi, soliq tushumlari dinamikasi, QQS to'lovchilari soni va soliq bazasining o'zgarish tendensiyalari o'rganildi. Statistik ma'lumotlarni tahlil qilish orqali QQS ma'murchiligi samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlandi.

Tadqiqotda, shuningdek, tizimli yondashuv usuli qo'llanilib, QQSni hisoblash va undirish jarayoni yagona iqtisodiy tizim sifatida ko'rib chiqildi. Bunda soliq to'lovchilar, soliq organlari, elektron axborot tizimlari va nazorat mexanizmlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklar tahlil qilindi. Mazkur yondashuv QQS ma'murchiligidagi muammolarning sabab va oqibatlarini aniqlash imkonini berdi.

Bundan tashqari, induksiya va deduksiya usullari orqali nazariy qarashlardan amaliy xulosalar chiqarildi hamda mavjud statistik ma'lumotlar asosida umumiy ilmiy natijalar shakllantirildi. Ilmiy abstraksiyalash va umumlashirish usullari yordamida QQS ma'murchiligini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari belgilandi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari, xalqaro moliyaviy tashkilotlar hisobotlari, ilmiy maqolalar, monografiyalar va normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etdi. Shuningdek, QQS ma'murchiligiga oid so'nggi yillardagi statistik ko'rsatkichlar va tahliliy ma'lumotlardan foydalanildi.

Tadqiqot natijalarining ishonchligi rasmiy statistik ma'lumotlar, xalqaro tashkilotlarning analitik hisobotlari hamda zamonaviy ilmiy tadqiqotlar natijalariga tayanilganligi bilan izohlanadi. Qo'llanilgan metodologik yondashuvlar QQSni hisoblash va undirish amaliyotining mavjud holatini har tomonlama baholash hamda uni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar ishlab chiqish imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i davlat budjeti daromadlarini shakllantirishda muhim fiskal manbalardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda amalga oshirilgan soliq islohotlari, jumladan, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish, elektron hisob-fakturalar tizimini joriy etish va QQSni qaytarish mexanizmlarini soddalashtirish natijasida ushbu soliq turi bo'yicha tushumlar hajmida sezilarli o'sish kuzatilmoqda.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i davlat budjeti daromadlarini shakllantirishda muhim fiskal manbalardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda amalga oshirilgan soliq islohotlari, jumladan, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish, elektron hisob-fakturalar tizimini joriy etish va QQS qaytarish mexanizmlarini soddalashtirish natijasida ushbu soliq turi bo'yicha tushumlar hajmida sezilarli o'sish kuzatilmoqda (1-jadval).

1-jadval. O'zbekiston davlat budjeti daromadlarida QQS tushumlarining ulushi¹

Yil	QQS tushumlari (trln so'm)	Budjet daromadlari (trln so'm)	Ulushi (%)
2020	31.2	132.9	23.5
2021	38.4	164.7	23.3
2022	46.8	206.1	22.7
2023	58.5	244.7	23.9
2024	71.3	289.9	24.6

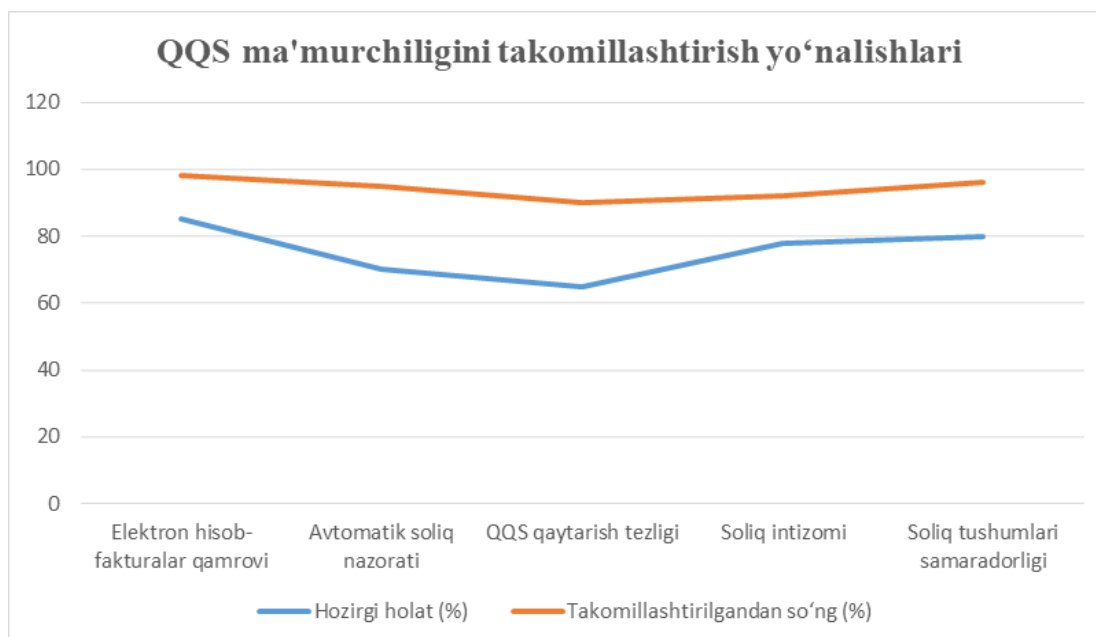
1-jadval ma'lumotlari O'zbekiston Respublikasi davlat budjeti daromadlarini shakllantirishda qo'shilgan qiymat solig'ining (QQS) muhim fiskal manba ekanligini ko'rsatadi. Tahlil qilinayotgan davrda, ya'ni 2020–2024-yillar oralig'ida QQS tushumlari 31,2 trln so'mdan 71,3 trln so'mga yetib, 40,1 trln so'mga yoki qariyb 128,5 foizga oshgan. Mazkur o'sish mamlakat iqtisodiyotida ishlab chiqarish hajmlarining kengayishi, iste'mol bozorining rivojlanishi va soliq ma'murchiligi samaradorligining ortishi bilan bevosita bog'liqdir.

Jadvaldan ko'rinadiki, QQSning davlat budjeti daromadlaridagi ulushi 2020-yildagi 23,5 foizdan 2024-yilda 24,6 foizga yetgan. Bu esa QQSning davlat moliyaviy resurslarini shakllantirishdagi strategik ahamiyati yildan yilga ortib borayotganligini anglatadi. Ayniqsa, 2023–2024-yillarda ulushning o'sishi iqtisodiy faollikning tiklanishi, soliq to'lovchilar sonining ko'payishi hamda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishga qaratilgan islohotlarning ijobiy natijalari bilan izohlanadi.

Shuningdek, tahlil natijalari QQS tushumlarining o'sish sur'atlari davlat budjeti daromadlarining umumiy o'sish sur'atlariga mos ravishda shakllanganligini ko'rsatadi. Bu holat mamlakatda olib borilayotgan soliq siyosatining fiskal barqarorlikni ta'minlashdagi samaradorligini tasdiqlaydi. Elektron hisob-fakturalar tizimining keng joriy etilishi, onlayn nazorat-kassa texnikalari qamrovining oshirilishi, soliq hisobotlarini raqamlashtirish va ma'lumotlar almashinuvining avtomatlashtirilishi natijasida QQS bazasini aniqlash hamda soliq tushumlarini nazorat qilish imkoniyatlari sezilarli darajada kengaydi.

Umuman olganda, jadvalda keltirilgan ko'rsatkichlar QQSning O'zbekiston soliq tizimidagi eng muhim bilvosita soliqlardan biri ekanligini hamda davlat budjeti daromadlarini barqaror shakllantirishda asosiy fiskal instrument sifatida xizmat qilayotganligini ko'rsatadi. Kelgusida QQS ma'murchiligini yanada takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni keng qo'llash va soliq nazoratining samaradorligini oshirish orqali ushbu soliq turi bo'yicha tushumlar hajmini yanada ko'paytirish imkoniyati mavjud (1-rasm).

1 Manba: muallif ishlanmasi.

1-rasm. QQS ma'murchiligini takomillashtirish yo'nalishlari²

Grafikda qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) ma'murchiligini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari va ularni amalga oshirish natijasida kutilayotgan samaradorlik ko'rsatkichlari aks ettirilgan. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini keng joriy etish QQSni hisoblash va undirish jarayonlarining samaradorligini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi.

Xususan, elektron hisob-fakturalar qamrovining amaldagi 85 foizdan 98 foizgacha oshirilishi xo'jalik operatsiyalarining shaffofligini ta'minlash, noqonuniy aylanmalarni kamaytirish va soliq organlari tomonidan real vaqt rejimida monitoring olib borish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu esa soliq bazasini aniq shakllantirish va QQS tushumlarining to'liqligini ta'minlashga xizmat qiladi.

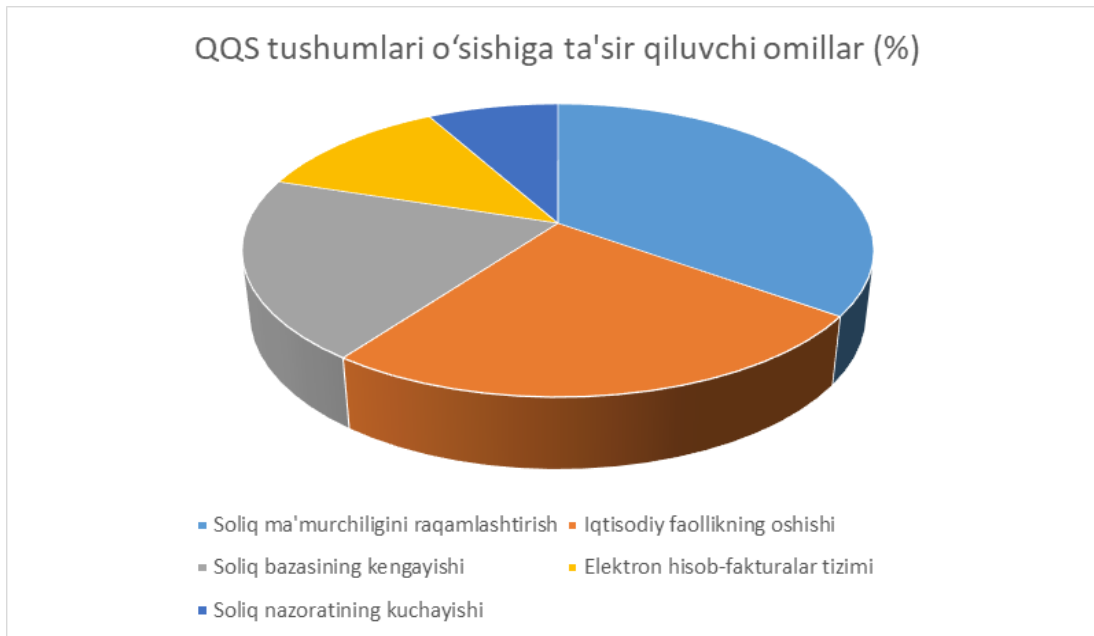
Avtomatik soliq nazoratining 70 foizdan 95 foizgacha oshirilishi inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytirish, soliq xavflarini tezkor aniqlash va noqonuniy QQS chegirmalarining oldini olish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt va risk-tahlil mexanizmlaridan foydalanish soliq nazoratining sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishiga yordam beradi.

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, QQSni qaytarish tezligini 65 foizdan 90 foizgacha oshirish tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy resurslardan samarali foydalanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. QQS mablag'larining tezkor qaytarilishi korxonalarining aylanma mablag'larini ko'paytiradi, investitsion faollikni rag'batlantiradi va biznes muhitining jozibadorligini oshiradi.

Shuningdek, soliq intizomining 78 foizdan 92 foizgacha yaxshilanishi soliq to'lovchilarning qonunchilik talablariga rioya etish darajasining ortishini anglatadi. Natijada soliqlardan bo'yin tovlash holatlari qisqaradi, budjet daromadlarining barqarorligi mustahkamlanadi va soliq tizimining shaffofligi oshadi.

Soliq tushumlari samaradorligining 80 foizdan 96 foizgacha ko'tarilishi esa QQS ma'murchiligini takomillashtirish bo'yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlarning iqtisodiy samaradorligini yaqqol namoyon etadi. Umuman olganda, jadvalda keltirilgan ko'rsatkichlar QQS ma'murchiligini raqamlashtirish, avtomatlashtirish va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish orqali davlat budjeti daromadlarini oshirish hamda soliq tizimining samaradorligini ta'minlash mumkinligini ko'rsatadi. Mazkur yo'nalishlar kelgusida O'zbekiston soliq tizimini xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlantirishning muhim omillaridan biri bo'lib xizmat qiladi (2-rasm).

2 Manba: muallif ishlanmasi.

2-rasm. QQS tushumlari o'sishiga ta'sir qiluvchi omillar³ (%)

Diagramma QQS tushumlari o'sishida raqamlashtirish jarayonlari va iqtisodiy faollikning oshishi asosiy omillar ekanligini aks ettiradi. Elektron xizmatlarning joriy etilishi soliq organlari va tadbirkorlar o'rtasidagi axborot almashinuvini tezlashtirib, soliq tushumlarining oshishiga xizmat qilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqotda qo'shilgan qiymat solig'ini (QQS) hisoblash va undirish amaliyotining nazariy asoslari hamda amaliy holati kompleks tahlil qilindi. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, QQS O'zbekiston Respublikasi davlat budjeti daromadlarini shakllantirishda eng muhim bilvosita soliqlardan biri bo'lib, uning fiskal ahamiyati yildan yilga ortib bormoqda. 2020–2024-yillar davomida QQS tushumlarining barqaror o'sishi iqtisodiy faollikning kengayishi, soliq bazasining kengayishi va soliq ma'murchiligida amalga oshirilayotgan islohotlar samarasi bilan izohlanadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, QQS ma'murchiligida raqamlashtirish jarayonlari muhim rol o'ynamoqda. Elektron hisob-fakturalar tizimining joriy etilishi, soliq hisobotlarining avtomatlashtirilishi hamda nazorat mexanizmlarining kuchaytirilishi soliq tizimining shaffofligini oshirib, yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishga xizmat qilmoqda.

O'tkazilgan tahlillar asosida quyidagi asosiy ilmiy xulosalarga kelindi: QQS davlat budjeti daromadlarining barqaror manbai hisoblanadi; raqamli texnologiyalar soliq ma'murchiligi samaradorligini sezilarli oshiradi; avtomatlashtirilgan nazorat tizimlari soliq intizomini mustahkamlashga xizmat qiladi; QQSni qaytarish mexanizmlarini takomillashtirish biznes muhitining jozibadorligini oshiradi.

Takliflar:

Elektron hisob-fakturalar tizimini to'liq qamrovga yetkazish. Barcha xo'jalik yurituvchi subyektlarni 100 foiz elektron tizimga o'tkazish orqali operatsiyalar shaffofligini oshirish va soliq bazasini to'liq qamrab olish.

Soliq nazoratini sun'iy intellekt asosida rivojlantirish. Risk-tahlil va Big Data texnologiyalaridan foydalanib, soliq to'lovchilarning xavf darajasini avtomatik aniqlash tizimini joriy etish.

QQSni qaytarish jarayonlarini to'liq raqamlashtirish. QQSni qaytarish muddatlarini qisqartirish va inson omilini minimallashtirish orqali tadbirkorlar uchun likvidlikni yaxshilash.

Soliq ma'lumotlar bazalarini integratsiyalash. Banklar, bojxona, statistika va soliq organlari ma'lumotlarini yagona platformada birlashtirish orqali nazorat samaradorligini oshirish.

Yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish choralarini kuchaytirish. Naqd pulsiz hisob-kitoblarni kengaytirish va onlayn nazorat-kassa tizimlaridan foydalanishni kuchaytirish.

Xalqaro tajribani keng joriy etish. OECD va IMF tavsiyalariga asoslangan ilg'or QQS ma'murchiligi modellari elementlarini milliy tizimga moslashtirish.

Umuman olganda, ushbu takliflarning amaliyotga joriy etilishi QQS ma'murchiligi samaradorligini oshiradi,

3 Manba: muallif ishlanmasi.

davlat budjeti daromadlarining barqarorligini ta'minlaydi hamda soliq tizimining xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. International Monetary Fund. (2023). *The Modern VAT: Fiscal Policy and Administration*. Washington, DC.
2. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). *Consumption Tax Trends 2024*. Paris.
3. World Bank. (2023). *Tax Policy and Administration Reports*. Washington, DC.
4. Maurice Lauré. (1960). *Value Added Tax: Theory and Practice*. Paris.
5. Alan Tait. (1988). *Value Added Tax: International Practice and Problems*. IMF Publication.
6. Michael Keen, Jean-Paul Bodin, & Victoria Summers. (2001). *The Modern VAT*. IMF.
7. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. (2024). Toshkent: Adliya vazirligi nashri.
8. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2023–2024). *Yillik budjet ijrosi hisobotlari*.
9. O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi. (2024). *Soliq ma'murchiligi bo'yicha statistik ma'lumotlar to'plami*.
10. Asian Development Bank. (2023). *Tax Reforms in Developing Countries: Best Practices Report*.
11. Keen, M., & Smith, S. (2013). *VAT Fraud and Administration*. Journal of Public Economics.
12. Bird, R. M. (2015). *Taxation and Development*. Cambridge University Press.

muhandislik

& iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100